

Putovanje nade

Putovanje nade... reči koje su se među mnogim drugim zadržale na kraju dana. Pročitala sam ih u apoteci, pored kase je stajala staklena kutija s prorezom za ubacivanje novca i fotografijom deteta pričvršćenom selotejpom. To je jedno od one dece koju treba odvesti nekud daleko radi operacije, upravo na putovanje nade. Prevrćem se na jastuku, čujem svoje glasno disanje. Gledam Đulijanovo telo, nepomično i teško. Spava kao i uvek, na leđima, bez majice. S vremena na vreme sa usana se otkotrlja jedva čujno brundanje, podseća na spokojnu životinju koja tera mušice.

Nada, razmišljam o toj reči koja u mraku poprima oblik. Ima lice pomalo zbunjene žene koja vuče za sobom svoj poraz dok dostojanstveno nastavlja dalje. Možda je to moje lice, lice ostarele devojke koja nepomično stoji u vremenu, zbog vernosti, zbog straha.

Izlazim na terasu, posmatram uobičajeni prizor. Zgradu preko puta naše, pritvorene šalone. Kafić sa ugašenom svetlećom reklamom. Oseća se tišina grada, prašina udaljenog žagora. Rim spava. Spava njegova svetkovina, njegova kaljuga. Spavaju predgrađa. Spava papa, njegove crvene cipele su prazne.

Telefonski poziv stiže u cik zore. Poskočim prenuta zvonjavom, spotičem se po hodniku, možda i vičem da bi se činilo da sam budna.

„Ko je to?“

U slušalici šumi, kao juriš vetra kroz grane.

„Mogu li da dobijem Ćemu?“

Italijanski je dobar, ali su slogovi previše naglašeni.

„Ja sam.“

„Ćema? Ćema, ti si?“

„Da...“

„Ćema...“

Ponavlja moje ime i sada se smeje. Prepoznajem taj promukli isprekidani smeh... u trenutku mi sine.

„Gojko...“

Zastaje na tren. „Da, tvoj Gojko.“

Eksplozija u mestu. Dugačka praznina koja se puni krhotinama.

„Moj Gojko...“, mucam.

„Baš taj.“

Njegov miris, njegovo lice, naše godine.

„Već mesecima pokušavam da te pronađem preko ambasade...“

Pomislila sam na njega pre nekoliko dana, sasvim slučajno, možda me je mladić koji je prolazio ulicom podsetio na njega.

Razgovaramo neko vreme: *Kako si? Šta radiš? Živeo sam nekoliko godina u Parizu i sada sam ponovo kod kuće...*

„Organizujemo izložbu u znak sećanja na opsadu... biće i Di-jegovih fotografija.“

Hladnoća pada se penje uz noge, zaustavlja se u stomaku.

„Sada je prilika.“

Ponovo se smeje, onako kako se uvek smeja, bez istinske radosti, da bi umirio svoju tugu, tihu, ali neprolaznu.

„Dođi.“

„Razmisliću, hoću...“

„Nemoj da razmišljaš, moraš da dođeš.“

„Zašto?“

„Zato što život prolazi, a i mi zajedno sa njim. Sećaš li se?“

Naravno da se sećam...

„I smeje nam se, kao stara krezuba kurva koja čeka poslednju mušteriju...“

Gojkovi stihovi... život kao dugačka balada. Sada se sećam načina na koji dodiruje svoj nos, gnječi ga kao da je od voska dok

izgovara stihove koje zapisuje po kutijama šibica, po rukama. Stojim bosonoga, u gaćicama. Gojko je živ, sve vreme je bio živ. Odjednom se pitam kako sam izdržala bez njega svih ovih godina. Zašto se u životu odričemo najboljih ljudi zarad onih koji nas uopšte ne zanimaju, koji nam ne prijaju, prosto nam se dese usput, kvare nas svojim lažima, uz njih postajemo zečevi?

„U redu, doći ću.“

Skorelo blato života sada je prašina koja leti prema meni.

Gojko je van sebe, vrišti od radosti.

Kada sam napustila Sarajevo, prašina je bila svuda, ledeni vetar ju je dizao u vazduh, kovitlala se ulicama brišući sve za sobom. Pokrila je minarete, zgrade, mrtva tela na pijaci zatrpana povrćem, đinduvama i komadima drveta sa istrgnutih tezgi.

Pitam Gojka zašto me je tek sada potražio, zašto je tek sada osetio nostalgiju za mnom.

„Godinama osećam nostalgiju za tobom.“

Glas mu se gubi iza jednog uzdaha. Ponovo se čuje šum vetra... naše kilometarske udaljenosti.

Najednom se uplašim da će veza pući i da će ponovo nastupiti tišina koja je trajala godinama, a koja mi se sada čini nepodnošljivom.

Žurno ga pitam za broj telefona. Diktira mi broj mobilnog, zapisujem ga na komadiću papira olovkom koja ne piše. Morala bih da pronađem drugu, ali se plašim da se odvojim od telefona. Šum postaje sve jači. Vidim telefonski vod kako se kida i uz varnice pada na zemlju... koliko sam takvih kablova videla kako vise u ništavilu tog izolovanog grada. Kao te harpune koji probadaju prošlost, zarivam olovku u papir u strahu da ću ga ponovo izgubiti.

„Pozvaću te da ti kažem kada mi sleće avion.“

Odlazim u Pjetrovu sobu, preturam po njegovim olovkama, prepisujem jedva vidljivi broj. Pjetro spava, ispod pokrivača štrče njegove dugačke noge. Pomislim, kao i svaki put kada ga vidim ispruženog, da mu je krevet sada već premali za njega i da moram da mu kupim novi. Dižem gitaru, leži bačena na podu pored

papuča. Naljutiće se, moraću svojski da se pomučim kako bih ga ubedila da pođe sa mnom.

Tuširam se, a zatim se pridružujem Đulijanu u kuhinji. Već je skuvao kafu.

„Ko je zvao?“

Ne odgovaram odmah, oči su mi još slepljene, nepokretne. Dok sam se tuširala, činilo mi se da mi je koža zategnuta kao nekada, kada sam imala običaj da se brzinski okupam i izađem iz kuće s mokrom kosom.

Pričam mu o Gojku, kažem mu da bih želela da pođem na put.

„Tako iznenada?“

Pa ipak, ne deluje iznenađeno.

„Jesi li rekla Pjetru?“

„Spava.“

„Možda bi trebalo da ga probudiš.“

Brada mu je kratka, narasla preko noći, raščupana kosa pada na čelo, još više dolazi do izražaja čela po sredini glave. Preko dana je uvek uredan, pravi gradski tip, predstavnik kasarni i arhiva. Ovaj nered je samo za mene i čini mi se, i dalje, da je to naš najbolji deo, najmirišljaviji i najtajanstveniji... onaj iz naših ranih dana, kada smo vodili ljubav a posle sedeli i dugo se gledali, goli i raščupani. Mi smo muž i žena, sreli smo se pre šesnaest godina na jednom vojnom aerodromu. Pa ipak, kada mu kažem da mi je spasao život, odmahuje glavom, pocrveni, kaže da to nije istina, kaže *naprotiv, ti i Pjetro ste spasli moj*.

Proždrljiv je. Koristi situaciju, moje iznenađene oči, i uzima još još jedan kolač sa šljivama.

„Nemoj posle da se žališ na stomak...“

„Ti si ta koja se žali, ja prihvatom sebe takvog kakav sam.“

Istina, on prihvata sebe, zbog toga je tako prijatan. Diže se, dotiče mi rame.

„Dobro je što ideš.“

Pročitao je iz mog pogleda da se predomišljam... odjednom me hvata strah. Zaletela sam se previše naglo u prošlost, u žar mladosti. A sada mi se čini da je od svega ostao samo žal. Osećam

hladnoću na vratu, moram da se vratim u kupatilo i osušim kosu fenom. Ponovo sam ona stara, poražena devojka koju samo jedan korak deli od starosti.

„Moram da se organizujem, moram da odem u redakciju, ne... ne znam.“

„Znaš.“

Kaže da će mi se javiti iz kancelarije kada se bude prikačio na Internet, možda će uspeti da pronađe jeftine avionske karte, smeje se: „Ne verujem baš da se čeka u redu za odlazak u Sarajevo.“

Odlazim u Pjetrovu sobu, širom otvaram prozorske šalone. Žustro navlači prekrivač preko glave. Ostajem da sedim pored mumije.

Ove godine je promenio košuljicu, izašao je iz tela deteta i postao velika nespretna čaplja koja još ne vlada sasvim svojim pokretima. Počeo je da pilji u pod dok hoda, kao da traži zlato; da izlazi iz kuće bez pozdrava, da jede stoječki, pred frižiderom. Ponavljaće razred, ispaao je neopisivo glup, nije uložio ni najmanje truda, i umesto da se poslednjih meseci bacio na knjigu, on se još više začaurio u toj svojoj besmislenoj drskosti. Razdraženo se okrećem na zvuk njegovog osornog dubokog glasa koji me traži samo da bi od mene nešto zahtevao, da bi mi prebacivao. Šta se dogodilo sa onim plačljivim glasićem koji me je godina-ma pratio? Tako sam lepo znala da pričam sa njim, činio se tako usklađen s mojim.

Sada mi ga je žao. Kada spava, kada mu je lice ovako opušteno, zamišljam da i njemu mora da nedostaje to nežno telašće koje je neman puberteta proždrala za samo nekoliko meseci, i da ga još traži u snovima. I zbog toga ne želi da se probudi.

Naginjem se, povlačim prekrivač s njegove glave, dodirujem mu kosu nakostrešenu od spavanja, odguruje mi ruku.

Sada ga peče što će ponavljati razred. Sada kada je došlo leto i kada izlazi napolje s teniskim reketom i patikama broj četrdeset tri i vraća se kući ljut na svoje drugove, gundajući sebi u bradu da ne želi više da ih vidi, pošto sledeće godine više neće ići u isti razred te mu se čini kao da su ga izdali.

„Moram da razgovaram sa tobom.“

Naglo se diže, uspravlja se na krevetu bez majice.

„Gladan sam.“

Razgovaram sa njim u kuhinji dok maže „nutelu“ na keks. Pravi sebi male sendviče koje zatim guta u jednom zalogaju.

Usta su mu musava, sto je prepun mrvica, ružno je otvorio kutiju keksa, pocepao je pakovanje po celoj dužini.

Ništa ne kažem, ne mogu da ga grdim za svaku sitnicu. Čutke prisustvujem gozbi svog sina, a zatim mu kažem za put.

Odmahuje glavom.

„Ma ne dolazi u obzir, mama, idi sama.“

„Znaš, Sarajevo je prelep grad...“

Smeje se, gestikulira i odmahuje rukama, gleda me sa tom svojom simpatičnom i lukavom facom.

„Šta to pričaš, mama! Kakve su ti to srceparajuće izjave, Jugoslavija je grozna, pa to svi znaju!“

Stojim ukočeno, prekrštam ruke.

„Ne zove se više Jugoslavija.“

Guta još jedan keks s koga curi „nutela“. Skuplja je prstom i sisa.

„Svejedno je.“

„Nije svejedno.“

Stišavam glas, gotovo ga preklinjem.

„Samo nedelju dana, Pjetro, ja i ti... biće nam zabavno.“

Gleda me, sada je to njegov pravi pogled.

„Baš me zanima kako će nam to biti zabavno. Ma daj, mama...“

„Spustićemo se do obale, tamo je more predivno.“

„Haj'mo onda na Sardiniju.“

Ja samo što se nisam srušila, a ovaj idiot priča o Sardiniji. Ustaje, proteže se. Okreće se, gledam mu leđa, dlačice na potiljku.

„Da li je moguće da te ne zanima gde ti je umro otac?“

Spušta šolju u sudoperu.

„Kakvo smaranje...“

Preklinjem ga, glas mi je jedva čujan, nesiguran. Kao njegov kada je bio mali.

„Pjetro... Pjetro.“

„Šta hoćeš?“

Ustajem, slučajno prevrćem mleko na stolu.

„Kako *šta hoću*?! To ti je otac!“

Sleže ramenima, gleda u pod.

„Kako smara ta priča.“

Ta priča je njegova priča, naša priča, ali on ne želi da je čuje. Kao mali je bio znatiželjniji, hrabriji, postavljao mi je pitanja. Gledao je oca-dečaka... Dijegovu fotografiju na frižideru, pričvršćenu magnetom, požutelu od kuhinjskih isparenja. Stiskao bi se uz mene, nije me ostavljao na miru. Kada je počeo da odrasta, prestao je išta da pita. Čitav svemir se sveo na njegove lične potrebe, na njegove sitne sebičluke. Ne želi da komplikuje život, svoje misli. Što se njega tiče, njegov otac je Đulijano, on ga je pratio u školu, on ga je vodio pedijatru. I on mu je lupio onaj šamar na moru, onda kada je skakao u plićak.

Perem zube, oblačim jaknu, ponovo odlazim u njegovu sobu. Još je u gaćama, svira gitaru, žmuri, trzalica šuška po žicama.

Putovanje nade. Ponovo mislim na te reči koje su mi sasvim slučajno upale u oči. Mislim na Pjetra. Nada pripada deci. Mi odrasli smo se već nadali, i skoro svaki put izgubili.

„Spremi malu torbu, onu za ručni prtljag.“

Ne odgovara, zvižduće.

U kolima smo, Rim je još siv. Pjetro sedi pozadi, ima „rejban“ naočare, kosa mu je sjajna od gela.

Ne budi tako nepravedan prema majci, rekao mu je Đulijano juče za večerom. Pjetro je pozvao svog druga Davida da mu kaže da neće ići na kurs jedrenja i da mora da putuje sa mnom. Drug ga je sigurno pitao kada se vraća. Pjetro je odmakao telefon i upitao me *kada se vraćamo*.

Pogledala sam Đulijana. *Brzo*, odgovorila sam.

Brzo, rekao je Pjetro drugu s druge strane.

„Vrati se brzo“, kaže mi Đulijano dok se ljubimo na aerodromu. Zatim grli Pjetra, stavlja mu ruku oko vrata i privlači ga sebi. Pjetro se prepušta, zarobljen je, spušta glavu, trlja je o Đulijanovu. Ostaju tako nekoliko časaka.

„Budi dobar.“

„Hoću, tata.“

Stavljam torbu na pokretnu traku i prolazimo na drugu stranu. Hodamo pored bleštavih reklama za *Lankom*, *Pradu* i *Ajver*, točkići mog ručnog prtljaga klize za mojim koracima. Zaustavljam se. Okrećem se. Đulijano nije otišao, još je tamo. Gleda čošak iza kog smo nestali. Noge su mu raširene, ruke u džepovima, kao vozač koji čeka, bezimena figura u moru ljudi. Kao da je s našim odlaskom izgubio svoj identitet. Izraz lica mu je drugačiji, trom, mišići kao da vise. U trenu odmeravam usamljenost koju mu ostavljam svojim odlaskom. Vidi me, odmah postaje življi, maše rukama, malo poskoči unapred, smeje se. Pokazuje mi da požurim, da krenem. Šalje mi poljupce iz daljine, pući usne u prazno.

U avionu smo. Pjetrova gitara zauzima čitav boks nad našim glavama. Stjuardesa se nije bunila, ekonomska klasa je skoro prazna. Ali je zato biznis klasa krcata. Tamo sede poslovni ljudi sa skupim dizajnerskim kravatama, zamenile su one turobne sintetičke kakve su nekada nosili. To su novi bogataši sa istoka, natovljeni na patnjama svog naroda. Čitaju časopise iz oblasti finansija, jedu tople obroke i piju šampanjac.

Stižu naše plastične činjice, hladne, spljoštene. Dve šnite dimljene šunke, salata sa sirćetom i slatkiš u celofanu. Pjetro halapljivo guta, dajem mu i moj poslužavnik. Zove stjuardesu, traži još hleba. Na engleskom, izgovor mu je dobar. Zaista sam iznenađena. Osmehuje se stjuardesi. Prelep je jutros, oči su mu uglačane kao dva morskakamenčića.

Prelećemo Jadransko more. On žvaće žvaku, gleda plavetnilo pod nama, ja gledam njega, crte profila izbeljene od svetla koje prodire kroz okrugli prozor.

Stjuardesa se vraća s hlebom, Pjetro zahvaljuje, njegov hrapav glas čak zvuči prijatno. Majke njegovih drugova mi govore da je veoma lepo vaspitan, dele mi komplimente. Moj sin je veliki licemer, svoju ružnu stranu otkriva samo preda mnom.

Zabada zube u slatkiš, u pravougaonik pun butera sa šećerom glazurom odozgo. Ne sviđa mu se, nudi ga meni.

„Hoćeš ti?“

Njemu se podrazumeva da ja treba da jedem njegove ostatke.

„Ne, hvala.“

Ostaje tako sa tim čudom od butera koje mu se topi u ruci.

„Ne jede mi se...“

„Onda ga ostavi.“

Uzima prazne posudice od hrane koju je pojeo i stavlja ih ispred mene. Vraća svoj stočić u uspravni položaj i naslanja kolena na njega. Stavlja slušalice i udobno se namešta na sedištu. Baca jedan pogled ka meni.

„Čini mi se da si izlapela.“

Tačno je, pomalo sam izlapela. Dok smo se ukrcavali, u meni su se smenjivali trenuci lucidnosti, živahne energije iskusne putnice, s trenucima potpune otuđenosti. Plašila sam se da ću izgubiti karte za ukrcavanje, da neću pronaći izlaz. Pjetro je zverao oko sebe sa onom svojom facom risa koji pomno promatra svet. Baš ga je bilo briga da li sam izgubila karte. Pustio me je da se preznojavam, da preturam po tašni.

Vratimo se kući, rekao je pre nego što sam pronašla naše dve karte i rekla mu – *polazi*.

Dok su nam pregledali prtljag, ponašao se kao kreten, iznervirao se zato što je tip iz obezbeđenja zavukao ruke u njegovu gitaru. Rekla sam mu da čovek samo radi svoj posao. On je po ko zna koji put rekao *kakvo smaranje*. Dok smo hodali ka avionu, počeo je da priča kako su to sve obične gluposti i kako možeš kao od šale da prođeš pored obezbeđenja naoružan do zuba. Mučio me je svojim nagađanjima čitača stripova o svim mogućim mestima na koja možeš da sakriješ noževe i viljuške iz restorana za samoposluživanje.

Pitala sam ga da li je poneo neku knjigu sa sobom. Rekao mi je da nije, pošto je već pao razred, ne mora da čita preko raspusta. *Odmaram se*, rekao je.

Dok smo ulazili u avion, rekao je da je avion star i da avio-kompanije sa istoka kupuju avione koje druge kompanije baca-ju. Avione koji se ruše. *Završićemo na Jutjubu*, rekao je. Zapitala sam se *zašto sam ga uopšte povela sa sobom. Potpuno će me izludeti.*

Sklopio je oči, namestio glavu tik uz ajpod. Veseo je, ne žali se više na destinaciju, pomirio se sa sudbinom. Na kraju krajeva, on je entuzijasta. Ima brojne mane, ali bar ne boluje od opšte ravnodušnosti kao mnogi njegovi vršnjaci.

Zadremao je, usta su mu otvorena, glava uvučena među ramena, dok ajpod neumorno melje li melje. Napolju je nebo belo od oblaka, nepomično i nestvarno.

Trudim se da skrenem misli, da razmišljam o letu koje me čeka. Naši prijatelji imaju kuću u Liguriji, pozvali su nas da im budemo gosti, biće odraslih i dece Pjetrovog uzrasta. Biće bosonogih zabava, knjiga, šetnji po stenama s račićima u lokvicama. Đulijano će otići u gvožđarsku radnju da kupi kuke i šrafove da bi popravio prozorske šalone. Vodićemo ljubav u mrklo doba noći, u baršunastoj svežini tamošnjih noći, kada se vetar penje s mora a pomrčina nas obmanjuje o našim godinama.

Pjetro se budi, gleda me, zeva.

„Šta znaš o Sarajevu?“

„Zar nije tu ubijen nadvojvoda?“

Potvrдно klimam glavom, i to je već nešto.

„I šta još znaš?“

„Da je tako počeo Prvi svetski rat.“

„I onda?“

„Nemam pojma...“

„A ono što sam ti ja pričala?“

Ne odgovara mi, zalepio se za prozor.

Započinje sletanje, osećam trzanje stajnog trapa ispod aviona. Krute mi se ruke i noge, točkovi koji se pripremaju za susret s pistom kao da izlaze iz mog stomaka.

Gledam dole. Crni se bok Igmana. Nije se pomerio, još je tu, dugačak, horizontalan poput uspavanog diva, poput ranjenog bizona, ubijenog, iz koga je posle izbila priroda, jedno za drugim sva godišnja doba, divlja i mračna. Pa ipak, sećam se da sam ga videla sveg u cveću (ili su to bile zastavice?), malim belim zastavama nalik ljiljanima koje su označavale prolazak olimpijaca i pozdravljale sa visina sve koji su se spuštali po toj zlatnoj dolini, po Jerusalimu istoka. Sneg je tada padao po crnim zvoncima pravoslavnih crkava, po olovnim kubetima džamija, po nakrivljenim zvezdama na starom jevrejskom groblju.

Nema autobusa. Prelazimo pešice pistu. Vazduh je beo, nema sunca, temperatura je bar za deset stepeni niža nego u Italiji.

Pjetro nosi majicu s kratkim rukavima, onu s listom kanabisa i natpisom BOG JE STVORIO TRAVU, A ČOVEK DŽOINT.

„Je l' ti hladno?“

„Nije.“

Pročelje aerodromske zgrade izgleda isto kao nekada, lomno kao kakva industrijska hala. Mislila sam da su je srušili, ali izgleda da su je samo obnovili.

Na pisti se nalazi samo jedan mali avion, na belom krilu nacrtan je crveni krst, kao ambulanta kola. U prvi mah izgleda kao bolnički avion, ali nije, to je samo običan avion *Svis era*, turistički, avion mira.

Iz vojnih aviona se izlazilo pogleda prikovanog za zemlju, trčecim korakom preko brisanog prostora ka blatu od maskirnih uniformi. Svi su vikali, imao si utisak da u svakom trenutku neko može da zapuca ka tebi. Aerodrom... svi su pričali o aerodromu, bio je to jedini izlaz iz opkoljenog grada. Često se dešavalo da neki očajnik pokuša da ga pređe po noći, glupa zamisao. Na brisanom prostoru je i osrednji snajperista uspevao da te pogodi.

Ulaz je miran, nema nigde nikoga. Neonske cevi, pločice na zidovima, ona tužna svetlost dnevnih hotela i malih sporednih stanica.

Mladić koji proverava pasoše ima postojan osmeh na bezbojnom licu.

„Italijani...“

Potvrđujem, vraća mi pasoše.

IZLAZ, piše na putokazu. Pjetro nosi gitaru preko ramena, gleda ljude oko sebe. Mlada muslimanka, jako našminkana, s maramom boje kože na glavi, grli stjuarda, ljube se usred gomile ljudi, blokirajući prolaz.

Na dolascima je velika gužva, prelećem pogledom preko ljudi koji čekaju naslonjeni na metalnu pregradu. Prelazim preko glava onih koji su mi blizu, tražim među onima koji se kreću u daljini. Sve je obavijeno duvanskim dimom, taj oblak meša boje, prlja ih.

Namazala sam karmin u avionskom klozetu malo pre sletanja, raspustila sam kosu da bih izgledala lepše.

S desne strane se nalazi kafić sa okruglim šankom, za visokim barskim stolovima ljudi stoječki piju i puše. Jedan muškarac se odvaja od šanka i kreće ka meni. Nisam sigurna da ga prepoznajem, ali da, to je zaista on. Ima koji kilogram više, izgužvanu crnu lanenu košulju, riđu bradicu i malo manje kose. Hod ga nepogrešivo odaje: noge blago raskrečene, mirne i kada žuri, ruke se preterano njišu, diskretno odvojene od tela. Grli me bez imalo neodlučnosti, privija me uz sebe kao da sam paketić njegovih ličnih stvari, a potom spušta pogled na moje lice. Panoramsko razgledanje, usne, brada, čelo. Kada dođe do očiju, više se ne odvaja. Ostaje tu, uvlači se unutra. Kao more koje je putovalo, a onda se u svoj silini ponovo sjedinilo sa samim sobom. Prekopava po prošlim godinama da iscedi do poslednje kapi rupu vremena u razuzdano grlo ovog tragičnog i radosnog pogleda.

Prva uzmičem ja, obaram pogled, povlačim se pred tim patosom, zbog stidljivosti, zbog nelagode. U Italiji te niko ne gleda ovako. Češem ruku kao da imam šugu. Dve vlažne šake, krupne, možda čak i prljave, obujmljuju mi lice, kao tople koprene.

„Lepa ženo!“

„Stara ženo...“, zaklanjam se.

„Jebi se, Đema“, kaže Gojko. Smejem se, ponovo otkrivam zvuk onog b koje nedostaje. Prepoznajem tu podrugljivu ironiju, onu koja posle pijanstva tera u ganuće, navodi na smeh. Ljubim me, ponovo me grli, ne mogu da dišem. Osećam lan košulje, toplinu uzbuđenog tela koje drhti. Osećam da oseća moje telo.

Prelazi preko mojih leđa pipajući kao slepac, broji moje pršljeno-ve svojim vrelim šakama. Sada prepoznajem miris, vrata, znoja među kosom, kuća s mušemama i teglama belih trešanja potopljenih u rakiju, kancelarija u kojima gore pepeljare prepune pikavaca, a fotokopir-mašine su uvek pokvarene, rade samo kad ih šutneš, na sreću.

U grlu mi je knedla koja se penje i spušta. Sa udarcem repa, ponosa. Obećala sam sebi da ću izdržati, sa pedeset tri godine nije teško briznuti u nezaustavljiv plač. Lupkam Gojka po ruci.

„Bucko.“

„Ponovo sam počeo da jedem, šta ćeš...“

Gleda Pjetra, zakoračuje ka njemu, spotiče se na tim nogama koje nikako da prestanu da se njišu. Zaljuljao se, ali ne pada. Diže jednu ruku. Pjetro u letu diže svoju. Dlanovi udaraju jedan o drugi kao u nekom američkom filmu. Gojko pokazuje na gitaru.

„Muzičar?“

Pjetro ga gleda, smeje se.

„Amater.“

Gojko sedi napred, pored taksiste. Ruku je izbacio kroz prozor automobila, pričaju nešto za sebe.

„Mama, je l' ih razumeš?“

„Ponešto.“

„Šta kažu?“

„Padaće kiša.“

„Jebi se“, sriče Pjetro oponašajući Gojka.

Mirno sedim na sedištu sa sivom presvlakom, gledam svoju ruku kraj otvora klima-uređaja od crne plastike. Kroz prašnjav prozor vidi se ona ulica, onaj dugački nezaboravni bulevar. Ako sada uspem da savladam sebe, možda ću i uspeti da ostanem pribrana sve do kraja. Neću dozvoliti sebi da me ovaj grad razotkrije. Neka prve slike prođu tako da ih istinski ne primetim, samo brzi potajni pogledi, fragmenti, kao serija nagorelih snimaka.

Dovoljno je da ovako gledam, da klizim kroz sredinu a da ne upijam ništa od onoga što vidim. Naučila sam da sve može da

nestane, da čak i strava može da izgubi svoj oblik, rastvori se u maglini koja je menja, čini je smešnom, previše apsurdnom da bi ikada bila stvarna... crne šasije automobila, stakla raznetih prozora, srce koje je živo iskočilo iz dečjih grud i zabilo se u beli zid.

Dodirujem naušnicu, puštam da klizi gore-dole po ušnoj resici.

Mirna sam. Pjetrovo telo mi pomaže, njegovo koleno u farmerkama koje dodiruje moje, njegov nemar, pogled koji ignoriše sve, dosadna mu je turobna tuga ovog grada.

Stare posivele zgrade iz doba socrealizma i dalje se drže, balkoni načičkani jedni preko drugih kao kartoteke koje se ljušte u nekoj kancelariji. Rupe od granata prekrivene krpežima od maltera.

Dovoljna mi je samo jedna rupa na ulici... moram da obuzdam nagon da pognem glavu. Odzvanja tutnjava ubrzanih koraka. Nekada se bulevar snajperista prelazio brzinom od dvesta kilometara na sat, glave oborene na sedišta, s dahom koji kaplje među nogama. Crvene šasije nepomičnih tramvaja naslagane jedna na drugu da bi se ljudi koliko-toliko zaštitili od linije vatre. Okrećem se ka Pjetru. *Nema pancir košulju*, pomislim. Zubima grizem obraze. *Smiri se...*

Gojko ćuti. Okrenuo se samo jedanput, a onda me je pustio na miru.

Gledam ga, živ je, siguran iako se vozimo ovom ulicom. Savremeni muškarac u svetu koji nastavlja dalje, kosa koja je spavala i sada se probudila.

Čudni su mi semafori, i mirno zadržavanje na njima. Svet koji spokojno prelazi ulicu. Iznad nas su brda, vrtovi koji se penju, male bele kuće, tihe, među tamnom jelovom šumom. Baš su odatle pucali, svaki procep među zgradama, svaki blesak zelenila, svetla, bio je snajper koji je mogao da te pogodi.

Redakcija čuvenog *Oslobođenja* ponovo se vratila među sopstvene ruševine, zgurana je u neku nisku sređenu zgradu. Pored nje se nalazi ogroman soliter u staklu koji ravnodušno posmatra ruine nekadašnjeg staračkog doma. Iznad stoji veliki natpis u crvenom svetlu: AVAZ.

„To su najčitanije dnevne novine, vlasnik je neki tip koji se obogatio preko noći...”

Gojko se miluje po glavi.

„A nemaju nijednu stranicu posvećenu kulturi...”

U blizini leje s prekopanom zemljom neki čovek čeka psa da obavi svoje. Devojka na biciklu poprečno seče bulevar. Porodica s plavom dečicom smeje se sa reklame za *Sarajevo osiguranje*. Smeju se i dva vojnika s bilborda za Eufor, muškarac i žena, debeljuškasti, s prekrštenim rukama u maskirnoj uniformi. Ljudi hodaju po ivici ulice. Meso koje protiče u svojoj uređenoj svakodnevi.

Ptice prelaze zajedno s ljudima, leteći iznad njihovih glava, preleću s drveta na drvo, sleću na zemlju kako bi skupile nešto za jelo.

Jednog jutra sam se probudila i ugledala veliki crni trag. Ptice su u jatima napuštale grad uplašene stalnim detonacijama, dimom i požarima koji nisu jenjavali, nepodnošljivim zadahom koji je dolazio od rđavo pokopanih tela. Plovile su nebom uz Miljacku da bi se sakrile u udaljenim šumama u koje su se leti peli ljudi radi teferića, da se malo osveže pored malih blistavih slapova nalik srebrnim čvorovima. Sve Sarajlije su bile ljubomorne na ptice koje su mogle da se vinu sa zemlje i slobodno napuste grad.

Okrećem se. I evo ga tu. Žuti šamar *Holidej ina*. Nepomična kocka sastavljena od kocaka koje izgledaju kao da mogu da se pomere. Tokom čitave opsade to je bilo utočište inostrane štampe. Pročelje je bilo izloženo snajperistima s Grbavice, ulazilo se sa zadnje strane, u kolima, klizeći kroz rampu koja je vodila pravo u garažu. Ovo mesto je bilo svojevrsan raj, nedostižan onima koji su za to vreme umirali, u njemu je uvek bilo toplih obroka i satelitskih telefona. Unutra su bili smešteni novinari koji su svoje poslove obavljali iz hotelskih soba, srećnici koji su mogli da odlaze i da se vraćaju.

U centru smo. U geometrijskom kavezu starih austrougarskih zgrada, saobraćaj jedva mili, ljudi prelaze ulicu tamo gde se za teknu češući se o automobile koji idu brzinom čovečjeg koraka.

Drveće je ponovo izraslo, mlada stabla bez prošlosti. Gledam prodavnice. Novi izlozi pored onih tužnih starih, sređeni, primetno prazniji od naših. Potrošački mentalitet je iskoristio ovaj grad koji tek treba da se izgradi, njegovo lice nagrizenom ratom kao kiselinom. Pojavljuje se džamija s malim kubetima, podseća na korpu s tamnim jajima. Hotel se nalazi u bočnoj uličici tik iza stare turske pijace na Bašçaršiji.

Insistiram da platim taksi, ali mi Gojko ne dopušta. Unosi moju torbu. Unutrašnjost hotela je gostoprимljiva, intimna, kao da ulaziš u porodičnu kuću. Nad vratima je svetla nadstrešnica, skoro srebrna, na podu crveni itison s malim crnim rombovima. U ćošku stoji vaza s krutim cvećem, odmah se vidi da je veštačko. Pjetro ga ipak dodiruje da proveri da li je pravo, a zatim briše ruke o farmerke. Gleda devojkicu na recepciji, koja, zatvorena iza pulta od tamnog drveta, traži na kompjuteru našu rezervaciju. Iz susednog salona dopiru glasovi muškaraca, krajičkom oka odmeravam jeftine cipele iz kojih vire prekratke čarape. Puše, vazduh je neverovatno zagađen. Dim se penje zajedno s nama uz stepenice, uvlači se u mali lift. Pjetro kaže: „Ako ostanemo ovde duže od jedne noći, vratićemo se u Rim s rakom.“

Soba je prilično prostrana, plavi sintetički prekrivač za krevet s volanima i dva tek kupljena noćna stočića. Otvaram prozor, gledam ulicu. Zatvorena ulica sa malo parkiranih automobila, jedno drvo s crvenom krošnjom i široka streha naslonjena o limenu nadstrešnicu istačkanu golubijim izmetom.

Pjetro se smeje u kupatilu.

„Mama, vidi ovo...“

„Šta?“

Okrećem se. U rukama drži čašu za četkice za zube. Prilazi mi, pokazuje mi čašu zamotanu u plastičnu kesicu na kojoj piše *hygienic cleaning*.

„I šta sad?“

„Kesica nije hermetički zatvorena, a čaša je u stvari ona od 'nutele'...“

Smejem se, kažem mu da vrati čašu na mesto.

Perem ruke, sedam na krevet, dovlačim torbu pod noge i počinjem da je raspremam, vadim iz nje iskorišćene karte za ukrcavanje i vraćam unutra one za povratak. Pjetro baca svoj ranac u ormar, ne vadi iz njega čak ni pidžamu.

„Haj'mo napolje, mama. Šta ćemo u sobi?“

Da se ja pitam, najradije bih ostala u sobi, imam jednu bananu u torbi, doduše pocrnelu od puta, ali sasvim dovoljnu. Htela bih da ispružim noge i da ostanem tako nepomična sve do sutra. Prošle noći nisam spavala jer sam sve vreme mislila na ovo putovanje. Usta su mi izranjavljena iznutra, primećujem to zbog ukusa krvi koji osećam, biće da sam u taksiju izgrizla obraze, zarila sam zube u sopstveno meso da bih podnela silinu osećanja koja su navirala. Moram da stavim papuče pod krevet, da proverim da li roletne mogu da se spuste, da li je mlaz vode na tušu dovoljno jak. To je sve što moram da uradim. Gojko nas čeka dole.

„Dobro, idemo.“

Sedam je sati uveče, svetlost je zgasla i odjednom mi postaje hladno. Osluškujem buku koraka. Podsećaju na topot konjskih kopita po staroj kaldrmi. Ulica vodi do Gazi Husrev-begove džamije, devojke s muslimanskim velovima se međusobno zadirkuju i gurkaju. Izložba lokalnih rukotvorina nalazi se iza medrese, u dvorištu punom malih lukova. Košulje sa izvezenim napršnjacima, obešene o dugački konac, prave pravu raznobojnu zavesu. Bleda žena obučena u belo poziva me diskretnim pokretom ruke da pogledam njen mali dućan s ručnim radom; kada produžim dalje, izvodi naklon s rukama na grudima.

Pjetro slika mobilnim telefonom vrećice sa začinima i bakarno posuđe koje ispunjava dućane sve do tavanice.

Conjamo po starim kamenim uličicama, prodavnice se polako zatvaraju. Svetlost nestaje iza drvenih vrata. Pjetro zastaje ispred tezge prekrivene komadićima granata, uglačanim čaurama... suvenirni za turiste. Diže jednu čauru, vraća je, smeje se, uzima drugu, težu od prve.

„Koliko ovo ljudi može da ubije?“

Dode mi da ga šutnem.

Gojka nije iznervirao, naprotiv, kao da je i njemu to zabavno.

„Ratna reciklaža je naša čista energija...”

„Jesi li bio u ratu?”

Gojko klima glavom, pali cigaretu, stišava glas, možda ne želi da kaže više ništa.

„Kao i svi.”

„Jesi li bio vojnik?”

„Nisam, bio sam pesnik.”

Pjetro je razočaran. Pesnici za njega predstavljaju bulumentu rahitičnih i unesrećenih jadnika koji su zatrovali živote milionima učenika, normalnim i bezbrižnim mladim ljudima. „Gladan sam”, kaže.

Napuštamo Baščaršiju i stajemo da jedemo na otvorenom, ispod drvene nadstrešnice, u restoranu koji deluje prilično zapušteno. To je jedna od mnogobrojnih planinskih kućica sa aluminijumskim stolovima i neonskom rasvetom. Gojko kaže da prave dobre *ćevapčiče*. Iz kuhinje se širi miris luka i pečenog mesa, nepogrešivi znak da će nam se hrana kasnije satima vraćati. Devojka koja postavlja stolove nemarno uvlači tri prsta u naše čaše. Pjetro traži koka-kolu, moli Gojka da prevede reč *slamčica*.

Jedemo, čevapčići su slasni, ispunjavaju usta ukusom, krvlju i životom. Biber gori na mojim povređenim nepsima, nije važno. Sada više nisam toliko umorna, i glad je došla sa tim dobrim mirisom, aromatičnim, koji kao da se nije promenio tokom godina. Možda i alkohol pomaže, pred nama je flaša crnogorskog crnog vina. *Nije baš brunelo*, kaže Gojko, *ali je močvarno*. Verovatno je hteo da kaže polusuvo, s vremena na vreme upotrebi poneku pogrešnu reč u svom skoro savršenom italijanskom. Ali te pogrešne reči su u stvari tačne, na kraju krajeva ovo i jeste močvarno vino... vraća nas u prošlost zaštićene tom blatnjavom tromošću.

Jeli smo čevapčiče onog dana kada smo se upoznali. Kupili smo ih na nekom kiosku i jeli smo ih stojeći na čiči zimi. Žena koja ih je pekla imala je vunenu jaknu s pletenim kikama i kuvarsku

kapicu. Učestvovala je u našoj gladi, odmeravala nam svaki zaglogaj, srećna što cenimo njene ćevapčiče. Bili su njen ponos. Pohvala njenog malog života ulične kuvarice. Vidim je kao da je juče bilo... proletersko lice, napaćeno, a opet beskrajno mило. Ona je jedna od onih dobroćudnih ljudi koje slučajno sretnoš i poželiš da ih zagriliš, jer ti se osmehnu iz dubine duše i u trenu ti nadoknade za onaj drugi deo sveta po kome tumaraju ljudi zaronjeni u svoje mračne baruštine. Koliko sam samo srećnih ljudi sretala tih dana u Sarajevu! Svi su imali obraze rumene od mraza, ali i stidljivosti, jer su se usudili da se nadaju.

Bili su to dani Zimskih olimpijskih igara. Impozantna zgrada Narodne biblioteke u neomavarskom stilu gotovo da je bila grad za sebe. Gojka sam upoznala baš u jednom od tih salona sa stubovima koji se uzdižu ka svetlosti dalekih prozora što podsećaju na one u katedralama. Sedela sam u maloj kancelarijskoj fotelji ispod nakošene police sa antičkim tomovima, osećala sam se tako sićušnom. Videla sam kako ulazi momak ričkaste kose u kožnoj jakni postavljenoj krznom, kretao se isprekidano kao robot.

„Vi ste Đema?“

„Da.“

„Ja sam vaš vodič.“

Rukovali smo se, osmehnula sam se, bio je neverovatno visok i snažan.

„Dobro govorite italijanski.“

„Idem u Trst bar jedanput mesečno.“

„Studirate tamo?“

„Bavim se trgovinom, prodajem jo-jo.“

Zavlači ruku u džep i vadi mali plastični kalem s koncem koji se baca i vraća.

„Ovde se odlično prodaju, smanjuju tenziju. Među mladima vlada nervoza, morali smo svojski da se naradimo zbog ovih Olimpijskih igara... a mi ne volimo mnogo da radimo. Ali grad je morao da zablista, razumete?“

Smeje se, ne znam zbog čega.

„Da li spavate u dobrom hotelu?“

Odmahujem glavom. Spavala sam u nekakvom pansionu krcatom turistima.

„Da li volite zvezdano nebo?“

„Zašto pitate?“

„Ako želite, možete da spavate i ispod nekog od bezbroj mostova na Miljacki, niko vam neće smetati, nema više pijanaca i džeparoša. Komunističko čišćenje. Ovo je prvi put da možemo celom svetu da pokažemo dupe, shvatate?“

Morala sam da završim svoj postdiplomski rad o Andriću, tražila sam vodiča koji će biti na visini zadatka, a završila sam s jo-jo trgovcem.

Vadi jedan i malo se igra njim, pokazuje mi svoje umeće, pita želim li da ga kupim.

„Bio bi to dobar potez“, kaže, „da prodam jednoj Italijanki jo-jo kupljen u Trstu, moji drugovi bi me sigurno častili pićem za takav poduhvat.“

U Sarajevo sam stigla nekoliko dana pre toga. Snežna čarolija grada koji je slavio nije bila u skladu s mojim raspoloženjem. Bila sam nervozna, nezadovoljna. Nisam uspevala da se prilagodim. Odlučila sam se na to istraživanje podstaknuta profesorom koji me je u stvari samo koristio za sopstveni rad o balkanskoj književnosti. I sada, posle dva dana teškog proлива, malo je falilo da postanem grozno raspoložena, mirisi preterano teške kuhinje, hladnoća koju loše podnosim i dah ovog bednog provincijalca koji izigrava razmetljivca u smešnoj crnoj kožnoj jakni punjenoj sijamskom mačkom.

Prezrivo sam pogledala njegovu masnu kosu pokupljenu u kratak rep. Na nogama je imao špicaste čizmice, kao što nose Cigani. Nisam mogla da se odlučim da li predstavlja parodiju rokera ili lovca na vukove. Rekoh mu: „Znaš šta, meni treba neko ko će me voditi po Andrićevim mestima u Sarajevu, Višegradu, Travniku... ti možda nisi najprikladnija osoba...“

„Zbog čega?“

„Ne činiš mi se baš kao neki intelektualac...“

„Nema problema, imam auto.“

Pomislila sam na ono sranje od juga sa auspuhom koji bljuje crn dim kao i većina drugih automobila u Bosni, ali se on pojavio s golfom. Ne baš čistim, ali opet pristojnim.

„Delove sastavljaju kod nas...“, objasnio mi je. „Znaš li zašto se Nemci uzdaju u nas?“

„Ne, ne znam“, gledala sam kroz prozor. Bilo je rano jutro, stigao je na vreme, ali se videlo da je malo spavao.

„Zato što smo izuzetno precizni. Iako mnogo koštamo.“

Smeje se, suviše. Smeje se sam. A onda guta taj svoj smeh i ostaje mu štucavica. Možda su to posledice nedavnog pijanstva.

„Jesi li mi poverovala?“

Htela bih da mu kažem da učuti, da ga plaćam i da zato zaveže već jednom. Smrdi kao pokisao pas; kad štuca, ispušta isparenja šljivovice, a ima i groznu prirodu, to sam sad otkrila. Izgleda da je ljut zato što ga ništa ne pitam, ne pokazujem interesovanje za ono što priča.

„Možda i nismo tako precizni, ali sasvim sigurno malo koštamo.“ Kaže to osornim tonom, gotovo da je ljut na mene.

„Ja ti dobro plaćam.“

Gleda me dok vozi, više ne gleda put.

„Ti mora da si neka velika gadura.“

Ne gledam ga, vrat mi je mršav i ukočen kao kod nekog glupavog kipa. Plašim se, ali sam suviše ponosna da bih se prepustila tom strahu. Savršena sam žrtva za manijaka. Da mi zavrne šiju stenjući od zadovoljstva. On je krupan slovenski momak koji u toj postavljenoj jakni izgleda kao pravi gorostas, kočnice su mu sigurno u zbrci kao komunizam posle Titove smrti. Ja sam mlada buntovna buržujka, činim deo dekadencije, pripadam novoj struji devojaka koje su posle feminističkog pokreta ponovo počele da nose štikle i da uživaju u blagodetima nove decenije, na pepelu onih odrpanih bezumnica u klompama.

Ljubazno mu kažem da stane, da me pusti da izađem. On se dere, na svom jeziku. Derem se i ja.

„Ne otvaraj gubicu, smrdi ti iz usta!“

Gleda me kao da će me ubiti, ali zaustavlja auto.

Izlazim, hodam polako po ivici te ulice van grada koja mi uliva strah. Prljavi kamioni prolaze tik pored mene.

Čeka me iza krivine, naslonjen o otvorena vrata, puši.

„Uđi, prekinimo sa ovim.“

Ne ulazim. Vozi polako prateći moj korak, vrata i dalje drži otvorena.

„Kola sam pozajmio od druga, moram da ih vratim do večeras.“

Izbacuje ruku i pruža mi knjigu. Uzimam je, to je zbirka pesama Ive Andrića na srpskohrvatskom.

„Poezija se ne prevodi!“

Budaletino, razmišljam. Ali umorna sam, sneg na ivičnjacima visok je i prljav, listovi mi se mrznu. Lica koja me gledaju iz kamiona nisu ništa više umirujuća od njegovog.

Ne razgovaram sa njim dok vozi. I on čuti, posle nekog vremena počinje da priča na bosanskom. Usredsređeno, ganuto, pomislim da je potpuno poludeo.

Kažem mu da ne razumem ni reč. On meni da slušam zvuk... blebeće kako je poezija partitura, ima zvuk nevidljivih elemenata... noći, vetra, nostalgije.

„Zažmuri“

Ne bi trebalo da zažmurim pošto može da me zadavi. Upalio je grejanje zbog mene jer se smrzavam, i sada se znoji u krznoj jakni, skoro da mi ga je žao. Zatvaram oči.

Posle nekog vremena zaista počinjem da osećam nešto... zemlja koja tone u suton...

„O čemu je reč u pesmi?“

„O grobaru koji sahranjuje pesnika, i psuje, i puši nad njegovim grobom.“

„I pljuje?“

„Da, pljuje.“

„Znaš“, šapućem, „razumela sam ponešto.“

Klima glavom, pruža mi knjigu, objašnjava mi.

„Naš jezik se čita kao što se i piše...“

Gleda me dok se spotičem o ove stihove.

„Pun je slatkih zvukova s malobrojnim vokalima... reči se šire, slažu se sa onima do sebe, ako je jedna ženskog roda, sve postaju ženskog roda, veoma smo galantni...“

Odveo me je u Travnik, u Andrićevu rodnu kuću, šetamo se među njegovim rukopisima, njegovim fotografijama. Zaustavljamo se pred starom kolevkom u kojoj je pisac sanjao svoje prve snove. U povratku sam zadremala u kolima. Gojko me je probudio, osetila sam njegov dah na sklopljenim očima.

„Je l' mi i dalje smrdi iz usta?“

„Ne.“

Bili smo potpuno izgladneli posle svih tih silnih kilometara po lošim putevima. Naišli smo na kiosk s čevapčićima... najboljim koje sam ikada jela, stešnjenim u lepinji punjenoj mladim lukom. Žena nam se osmehivala, blagosiljala je našu glad, našu mladost.

„Vi ste momak i devojka?“

„Ne, samo drugovi...“

Šta li se desilo sa njom? Šta li se desilo s njenim tiganjem punim masti, s njenim vunenim džemperom... s njenim licem? Za mene, ta žena je još tamo, stoji na uglu pred bezistanom, osmehuje se dok nam toli glad, nutka nas da jedemo još i da uvek verujemo u dobro.

I ako ju je neka granata odnela sa sobom, ako je bacač plamena rasuo njene sirotinjske stvarčice, ja se kunem da je i dalje živa. Večeras je živa ulična kuvarica, živa je u našim pogledima koji se susreću vlažni od ovog močvarnog crnog crnogorskog vina.

Gojko je voleo pesnika Maka Dizdara, Brusa Springstina i „levis 501“, želeo je jedne crne leviske da bi se šepurio po lokalima u koje je odlazio da se napije i po čijim je zidovima crtao satirične karikature. U narednim danima bi me uzimao za ruku i vodio me u obilazak Sarajeva, gledala sam grad njegovim očima. Stari hamami, kuće derviša, fabrika duvana „Marijin dvor“, mala džamija Magribija, stećci bogumila... poznavao je svaku pukotinu, svaku legendu. Vukao me je po malim mirišljivim stepenicama sve do drvenih potkrovlja u kojima kršni umetnici dube svoja

platna puna dramske tenzije, po lokalima sa sevdah-rokom i novim primitivizmom i devojkaama koje zagrljene igraju, bosonoge, pored gomile čizama belih od snega, u koredžinice u kojima su žene razvlačile testo za pite po tepsijama velikim kao štitovi, dok su na pragu starci s crvenim fesovima bacali kockice. Poznavao je gotovo sve i svi su ga, čini se, voleli. Išla sam za njegovim repićem kao za krivim repom uličnog mačora.

Jedne večeri mi je recitovao svoju pesmu.

*Drži usta zatvorena, dječače,
sve dok ti neko ne kaže da ih ne
otvaraš.*

*Tada se pobuni i progovori.
Reci im da si mlad i nestrpljiv,
i da je mjesec žut kao sunce.
Tvoja majka je dobra žena,
ali je otišla
i tvoj pas ništa ne jede već dva dana.*

*Reci im da su ulice prazne,
svi su otišli na počinak,
a ti želiš da pjevaš,
prije nego što se stara Anela digne
da zavrne šiju ludoj kokoški
koja više ne nosi jaja
ali zato pjeva kao pijevac.*

„Šta kažeš?“

Igram se njegovim jo-joom. Zainatila sam se sa tom glupom igračkom koja mi nikako ne ide od ruke.

„Ko je luda kokoška?“

„Sarajevo...“

„Zanimljivo.“

Uzima svoj jo-jo, potreban mu je: nervozan je. Ja ionako ne znam sa njim, a on ne može da podnese da me gleda kako grešim. Kaže: ako mi se ne sviđaju njegove pesme, da to slobodno i kažem. Kaže da sam karijeristička gadura, da ću završiti pišući

književnu kritiku i uništavajući mlade talente zbog toga što sam glupa frigidna nastavnica, pijavica koja sisa tuđu krv.

Hodamo uz Miljacku, Gojko maše rukama prema jednoj tužnoj zimskoj grani.

„Svaki od ovih listova treperi više od tebe!“

„Lišće pada“, zadirkujem ga.

„Kao i pesnici! Ćubre zemlju suviše mladi.“

Oči su mu zakrnavljene kao u pobunjenog medveda, iz daha izbija alkohol.

Ne mogu više da izdržim. Kažem mu da mora da se okupa i da prestane da smrdi na rakiju, pošto je svet pun dugovečnih pesnika, treznih i čistih. Uvređen je, gleda me kao malo dete. Kaže da se nikada u životu nije obeznanio od alkohola, a da mu kosa deluje prljavo zato što koristi posebnu kremu, kaže da ako želim da imam decu, moram da naučim kako se baca jo-jo zato što su mala deca luda za tom igrom.

I tako me uči. Jedna ruka preko moje da osetim igru bila, šuškanje konca, škljocanje kojim se vraća gore u svoj magični kalem.

I te večeri pre nego što smo se rastali, rekao mi je *volim te iskreno*.

„Šta to znači?“

„Volim te iskreno.“

Povlačim se korak unazad... mali korak unazad u mojim koracima. Gojko nije rekao ništa, gnječio je nos palcem kao da je od plastelina. Zastao je na pragu.

„To kažem mojoj majci kada se uveče pozdravljam sa njom...“

Videla sam kako se kliza po jednoj zaleđenoj bari pre nego što je nestao.

Sada je tu, u ovoj mlakoj večeri... s laktovima na plastičnoj mušemi, u ovom gradu oštećenom od bola što sada čuti, po zemlji papirni otpaci, pikavci, koraci prolaznika koji se vraćaju kući. Flaša vina popijena sa uživanjem, blagotvorna svakodnevnica.

Upravo je ta normalnost pravo čudo, ova baklava koju delimo, slatkasta smesa, orasi i listovi kora. Kašičice se susreću na tanjiru.

„Pojedi ti poslednju trešnju.“

Pjetro sisa kroz slamičicu dno koka koline konzerve, pravi buku. Ne ponaša se loše, pričao je s Gojkom o tenisu, ustao je da bi mu pokazao Federerov forhend. Jede mu se sladoled, ali ovde poslužuju samo bosanske slatkiše. Gojko pruža ruku u mraku i pokazuje mu jednu poslastičarnicu malo dalje.

„Kako se kaže sladoled?“

„*Sladoled*.“

„A ukusi?“

„*Čokolada, vanila, pistaći, limun...*“

„Ako kažem *ice cream*, hoće li me razumeti?“

Gojko potvrdno klima glavom, osmehuje mu se, gleda ga dok se udaljava.

„Simpatičan je...“

Prelazim pogledom preko ulice u koju je Pjetro otišao, i već osećam prazninu kao i svaki put kada nestane iz mog vidokruga.

„Isti je otac.“

Gojko je širom otvorio usta, mračni otvor koji huji.

„Šta je bilo?“, pitam ga.

„Ništa, gledam te.“

Uzima me za ruku, pita me da li sam mirna.

Kažem da jesam, da je sve u redu, ali sam pomalo iznervirana, glas mi je postao kreštav, kao da se branim.

„Pozovi me kad god poželiš, iz bilo kog razloga, ionako spavam u fotelji, sedećki...“

„Zašto? Zar nemaš krevet?“

„Ne volim da spavam opružen, osećam kako mi srce tuče u očima...“

Gledam ih, te oči u koje se noću penje srce. Namiguju jedva primetno, kao da žele da se osmehnu, ali ne uspevaju da to zaista i urade. Na kraju krajeva, mi, ja i on, i dalje stojimo nepomični u tom vremenu, nije bilo ništa između... ni jedan jedini sat mira.

Gledam njegovu ruku, pomalo natečenu, s pegama i burmom koja se urezala u kožu.

„Oženio si se?“

Klima glavom.

„I, kakva je ona?“

„Imao sam sreće.“

Priča mi o godinama sa izbegličkim statusom, o povremenim poslovima, radnik na parkingu, čuvar kampa, radnik na benzinskoj pumpi.

„Jedno vreme je bilo dobro biti Bosanac, u početku su nas svi sažaljevali...“, smeje se, naručuje dve čašice rakije.

„Gostoprinstvo je bilo kratkog veka, Evropa je ubrzo prestala da oseća obavezu prema nama. Nismo na dobrom glasu, gubimo vreme, bavimo se kontemplacijom.“

Pored mene prolazi obogaljena žena, sablasno je mršava, vuče za sobom nogu kao metlu. Spušta otvoreni dlan na sto bez ijedne reči. Gojko na njega stavlja pet konvertibilnih maraka. Devojka je toliko slaba da nema snage ni da zatvori dlan. Dok se udaljava, gledam joj mokre i prljave farmerke na zadnjici od samih kostiju.

„Je l' je se sećaš? Prodavala je listiće za loto...“

Sećam se nečega... ruke, nekakve glupe amajlije.

„Bila je jedna od najlepših devojaka u Sarajevu. Drogira se.“

Sipa rakiju u sebe, ponovo namiguje očima.

„Bilo je lakše trčati pod granatama nego šetati posle po ruševinama.“

Pjetro se vraća sa sladoledom u kornetu, gleda devojku, koja se sada drži za zid kao pas koji mora da piša.

„Zašto šepa ovako?“

„Jedna od onih amajlija koje si video na na tezgi... ušla joj je u kuk.“

Moj sin je nervozan, vrti se na stolici.

„Može li joj se nekako pomoći?“

„Ne, ne može. Kakav je sladoled?“

Pjetro ga liže, čuje se samo zvuk njegovog jezika. Lice mu je pospano, naslonjeno na dlan ruke.

„Idemo“, kaže. „Ne mogu više.“

Za razliku od njega, ja bih sada mogla da hodam satima. Da predem grad, odem sve do Ilidže, u ovoj letnjoj izmaglici, u ovim prljavim isparenjima koja pomalo brišu smisao za realnost... da

se uvučem u drangulije uspomena koje se još puše, kao čačkalice u tortu.

Dižem pogled ka Trebeviću. Pitam Gojka za onaj planinski dom gde su služili kiseli sir i vruću rakiju. Ne odgovara mi odmah, pušta da se ukus sećanja slije u zatvorena usta.

„Ti si ta koja me vraća u prošlost... ti...“, šapuće.

Grubo mi kaže da tamo više nema ničega, da žičara odavno ne radi, a kabine stoje zaboravljene na nebu kao pokvareni zubi.

„Sve je puno mina. Poseješ ih dok pljuneš, ali potrebne su godine i brdo para da bi se izvadile... ali ako želiš, možemo da se popnemo, da se peške uzveremo do gore, stavimo glavu u torbu i vratimo se nazad.“

Vidim mu blesak u očima, kao da od mene očekuje izazov, ludoriju.

„Laku noć.“

Penjemo se pešice jer Pjetro nema poverenja u lift.

„Je l' ovaj tvoj prijatelj lud?“

„Svi su Bosanci ludi, ponose se time.“

Malo se zanosim po stepenicama.

„Jesi li ti pijana?“

„Malo.“

„Grozno.“

Pere zube, sedim na krevetu i čekam ga da završi u kupatilu. U gaćama je, povijen nad lavabo, širom otvorena usta puna su pene, gleda se u ogledalu dok trlja zube s podignutim laktom. Pravi je manijak kada je oralna higijena u pitanju, imao je već dva karijesa i nikako da shvati zašto. Jednom prilikom mi je tražio da otvorim usta, hteo je da vidi u kakvom su mi stanju zubi, zubar mu je rekao da je karijes nasledan. Brzo sam otvorila i ponovo zatvorila usta. *Ostavi me na miru*, rekla sam, *nisam ti ja konj*. Tada me je pitao za oca, samo da bi znao kakve je zube imao.

Sada spava. Iz zatvorenih usta izlazi jedva čujno pištanje, nežni vetrić s mirisom zubne paste. Grudi su mu gole, bradavice blago otečene, pubertetski mastitis, rekao je doktor.

Neće mi valjda izrasti sise?

I doktor se nasmejao, *ovaj dečko zna da nasmeje čoveka, danas je teško naći tako simpatičnog mladića*. Da, svi kažu da je simpatičan, ima dobar smisao za humor, često zbija šale na sopstveni račun, pre nego na tuđ. Samo je prema meni seronja.

Pjetro.

Verovatno je rakija kriva, ali ove noći je dovoljan samo pomen njegovog imena da se rasplačem.

Ove noći jedno ime može lako da probudi davno zakopane uspomene.

Prozor ima širok prag, ima mesta da se sedne, da se malo ispruže noge. Priljubljujem se uz staklo. Đulijano me je zvao, glas mu je bio napukao kao u čoveka koji je dugo ćutao i razmišljao.

„Ostavio sam ti brdo poruka“, grlo mu je iscrpljeno od umora, brige. „Osećam da si daleko.“

„I jesam daleko.“

Vidim našu kuću. Kalendar s karabinjerima okačen na ulazu, salatu koju sam ostavila u frižideru za Đulijana, poruku za čistačicu, sunderčić za skidanje šminke.

Večeras nisam skinula šminku, trljam oči, razmazujem maskaru po podočnjacima.

Pjetro spava. Trepavice zatvorene u belini očnih kapaka kao goli drvored u snegu... kao zemlja koju rov preseca na dva dela.

Ostavljam prozor, izlazim bosa u hodnik, silazim u hol. Tu su muškarci koji puše i piju, u ovom hotelu uvek ima muškaraca koji puše i piju. Gledaju me, žele da me časte pićem. Tražim im jednu cigaretu, daju mi dve. Drina... da, stara dobra drina. Ne pušim već godinama, ali večeras pušim bosonoga na pločniku jer mi treba nešto da siđe u stomak i da u njemu gori.

Neko prolazi, neki čovek koji zastaje pored kante za đubre, jadničak koji nešto traži, neki otpadak koji još ima ukus, neku odbačenu stvar koja i dalje vredi. Baš kao i ja, uostalom.